

**Дидактичні чинники підготовки викладачів вищих економічних
навчальних закладів до індивідуально-стильового проектування
навчальних технологій**

У статті визначено сутність індивідуально-стильового проектування навчальних технологій та обґрунтовано такі дидактичні чинники підготовки до нього, як інтенсивний тренінговий характер, поєднання індивідуальних та групових форм організації навчання, застосування технологій навчального проектування, рейтингової системи контролю.

Ключові слова: викладач, проектування, навчальна технологія.

В статье определена суть индивидуально-стилевого проектирования учебных технологий и обоснованы такие дидактические условия подготовки к нему, как интенсивный тренинговый характер, сочетание индивидуальных и групповых форм организации обучения, применение технологии учебного проектирования, рейтинговой системы контроля.

Ключевые слова: преподаватель, проектирование, учебная технология.

The article defined the essence of individually-style design of educational technology and justified such didactic factors of preparation to it as intensive training in nature, combination of individual and group forms of training, application of technologies of educational design, rating system of control.

Keywords: teacher, design, educational technology.

Постановка проблеми. Однією з найважливіших компетентностей сучасного викладача вищої школи є проектувальна, що передбачає проектування навчальних технологій (ПНТ). Проблемам підготовки викладачів до цієї діяльності присвячені праці О. С. Заір-Бек, Д. Г. Левитеса, В. Ю. Стрельнікова, Т. Ю. Подобєдової та ін. Зокрема, В. Ю. Стрельніковим визначено шляхи підготовки викладача вищої школи до діяльності проектування як складової професійної діяльності педагога відповідно до вимог Болонського процесу, систематизовано вимоги до проектанта системи інтенсивного навчання і на цій підставі розроблено

конкретну програму підготовки викладачів у системі підвищення кваліфікації до такого проектування [5]. Водночас, актуальними залишаються питання, пов'язані з урахуванням психологічних умов відповідної підготовки викладачів. Тому ми звернулися до дослідження особливостей індивідуально-стильового проектування навчальних технологій.

Під індивідуально-стильовим проектуванням навчальних технологій (ІСПНТ) ми розуміємо творчу діяльність викладачів щодо забезпечення гарантованого досягнення результатів навчання на основі усвідомлення особливостей індивідуального стилю цієї діяльності, продуктами якої є авторські навчальні технології.

Мета статті – визначити чинники підготовки викладачів вищих економічних навчальних закладів до індивідуально-стильового проектування навчальних технологій.

Виклад основного матеріалу. Одним з провідних шляхів підготовки викладачів до ІСПНТ в умовах ВЕНЗ є навчання за тренінговими програмами в процесі підвищення кваліфікації. Підготовку викладачів до ІСПНТ в процесі підвищення їх кваліфікації можна представити у єдності пізнавальних, практичних (процесуальних) та мотиваційно-особистісних цілей. Пізнавальні цілі пов'язані із засвоєнням основних понять, принципів, підходів, практичні – із формуванням відповідних вмінь, мотиваційно-особистісні – зі становленням суб'єктності викладачів, формуванням мотивів ПНТ. Зазначимо також, що досвід проведення тренінгів для викладачів свідчить, що цілі навчання на тренінг-курсах можуть змінюватися чи варіювати залежно від індивідуально-психологічних особливостей слухачів, їхніх запитів, соціально-психологічних особливостей навчальних груп, потреб університету щодо вдосконалення конкретних аспектів навчального процесу тощо. Відповідно, навчальний зміст і навчальні технології підготовки викладачів не можуть бути сталими.

На рівні підготовки викладачів в ході тренінг-курсів зміст навчального матеріалу відповідає принципам навчання дорослих, зокрема враховується професійний досвід викладачів, що втілюється у варіативності та гнучкості змісту, опрацювання змісту має евристичний характер, навчальна інформація є основою для створення індивідуальних та групових проектів навчальних технологій. При забезпеченні реалізації змістового компоненту застосовуються сучасні інформаційні технології навчання.

Якщо у підготовці студентів тренінг застосовується як один із засобів проведення практичних занять, то у підготовці викладачів він займає провідне місце, оскільки підготовка викладачів на тренінг-курсах має інтенсивніший характер, ніж підготовка студентів. Процесуальний аспект підготовки викладачів в ході підвищення їх кваліфікації пов'язаний із застосуванням тренінгових навчальних технологій, тому зупинімось на питанні їх ефективності. Тренінг як вид навчання можна розглядати у кількох перспективах. За своєю метою тренінг – це навчання технологіям дії. За своїм змістом – певна концепція реальності. За формою – інтерактивне навчання, в якому учасники активно діють і взаємодіють один з одним та з тренером [4, с. 11]. На думку О.В. Сидоренко, будь-який тренінг є психологічним за сутністю, хоч би як його називали: бізнес-тренінг, корпоративний тренінг, тренінг продажів, професійний тренінг тощо [4, с. 18-22]. Отже, тренінгове навчання викладачів є саме психолого-педагогічною їх підготовкою. Ми дійшли висновку, що підготовка викладачів за тренінговими програмами – це комплексний процес досягнення запроєктованих змін у когнітивному, афективному та поведінковому досвіді тих, хто реалізує діяльність викладання.

Тренінгова форма дає змогу будувати навчальну діяльність слухачів на підставі їхнього власного досвіду відповідно до потреб аудиторії з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей викладачів та соціально-психологічних властивостей тренінгових груп, що є втіленням

суб'єктно-продуктивного підходу і відповідає загальним принципам андрагогіки як науки про навчання дорослих. Важливою з приводу принципів навчання викладачів видається така думка: "Принцип суцільного примусового навчання – головний ворог навчання. Примус викликає протест або апатію залежно від темпераменту" [4, с. 17].

Тренінговий режим забезпечує інтенсивне засвоєння необхідних умінь у процесі активної творчої діяльності. І головне, на нашу думку, те, що саме тренінгова підготовка якнайкраще сприяє самореалізації викладачів. За давнім афоризмом знання – це те, що залишається, коли все забув. Заплановані результати тренінгів, як правило, подають у вигляді конкретних вмінь, тоді як реальні результати можуть бути дещо іншими. У позитивних випадках це може бути переоцінювання цінностей, сприйняття нових ідей, подолання власних стереотипів у викладанні, народження своїх концепцій, досвід творчої взаємодії з іншими, тобто все те, що ми пов'язуємо із саморозвитком і що підштовхує нас до самореалізації.

Нам близький висновок Л.О. Савенкової, згідно з яким робота в тренінгових групах має здійснюватися за принципами соціально-психологічного навчання [3, с. 156-157]. Слід також враховувати, що навчальні групи слухачів є переважно гетерогенними, тобто неоднорідними за віком, статтю, досвідом викладання, індивідуально-типологічними особливостями, стилями діяльності тощо.

Загальний ефект навчання забезпечується реалізацією певних вимог щодо учасників навчання, якими передбачене володіння певними вміннями, а саме: вміннями активно слухати (не тільки «слухання», а й «бачення» жестів, міміки іншої людини, змін інтонації її голосу); вміннями вловити психологічний підтекст (інтуїтивно відчувати те, чого людина і не може, і не хоче сказати); вміннями ставити запитання; вміннями одночасно бути учасником групи навчання й спостерігати за діяльністю групи; вміннями використовувати набуті під час тренінгового навчання

інформацію і досвід [3, с. 157].

Підготовка викладачів до ПНТ в ході підвищення їх кваліфікації також вимагає системи контролю та оцінювання, яка б враховувала роботу слухачів на тренінгових заняттях та виконання ними проектів навчальних технологій. Тому перспективним, на нашу думку, є застосування рейтингової системи контролю та оцінювання, адаптованої до навчання викладачів.

У підготовці викладачів до ІСПНТ важливе місце належить застосуванню технології навчального проектування, яка забезпечує навчання через діяльність. Означена технологія є одним із варіантів практичного втілення ідеї продуктивного навчання, яке характеризується тим, що освітній процес має на виході індивідуальний досвід продуктивної діяльності. На підставі теоретичних ідей Д. Дьюї його послідовниками були закладені засади проектної системи навчання, суть якої у підготовці до ІСПНТ полягає в тому, що ті, хто навчаються, за допомогою викладача (тренера) проектують навчальні технології. Таке навчання реалізує цілі випереджального розвитку автономності й активності.

Технологія навчального проектування орієнтує тих, хто навчається, на створення освітнього продукту. Викладачі, які проходять відповідну підготовку, спочатку в групах, а згодом – індивідуально створюють дидактичні проекти, дотримуючись таких етапів.

1. Підготовка (визначення теми й цілей проекту).
2. Планування (визначення джерел, способів збирання й аналізу інформації, а також способів представлення результатів; встановлення критеріїв оцінювання результату та процесу).
3. Збирання інформації (спостереження, робота з літературою, анкетування, інтерв'ювання, експеримент тощо).
4. Аналіз інформації, формулювання висновків.
5. Представлення та оцінювання (усний чи письмовий звіт та оцінювання результатів і процесу дослідження за задалегідь

встановленими критеріями).

Технологія навчального проектування надає тим, хто навчається, можливість реальної діяльності, в якій він може не тільки проявити свою індивідуальність, а й збагатити її.

У плані ІСПНТ зазначимо, що викладачі зі стилем „Конструктивіст” при виборі форм організації та методів навчання орієнтуються крім поставлених цілей переважно на навчальний зміст, викладачі зі стилем „Концептуаліст” керуються відповідністю запланованим результатам та контролю, представники стилю „Діяч” передбачають гнучкість і варіативність навчального процесу, а представники стилю „Гуманіст” враховують індивідуально-психологічні, соціально-психологічні особливості студентів, їх мотивацію до навчання.

. У цілому, при розробці процедури оцінювання проектів студентів чи викладачів завданням викладача (тренера) є показати тим, хто навчається, як на кожному етапі роботи вони наближаються до запланованих результатів та які зміни відбуваються у навчальному процесі. Для цього процедура оцінювання має бути організована так, щоб слухач: міг самостійно розвиватися і проводити дослідження оточуючого світу та себе, маючи повне уявлення про мету, з якою він це робить; мав чіткі критерії оцінювання, що сприяють не тільки досягненню цілі, але й поступового просування до неї; отримував зворотний зв'язок, що допомагає коригувати свої дії, спрямовані на досягнення цілі.

Висновки. З'ясовано, що дидактичними чинниками підготовки викладачів до ІСПНТ є її інтенсивний тренінговий характер, поєднання індивідуальних та групових форм організації навчання, застосування технології навчального проектування, рейтингової системи контролю.

У подальших дослідженнях планується вивчення ефективності підготовки викладачів до індивідуально-стильового проектування навчальних технологій.

Література

1. Заир-Бек Е. С. Теоретические основы обучения педагогическому проектированию: дисс. ... докт. пед. наук : 13.00.08 / Заир-Бек Елена Сергеевна. – СПб, 1995. – 480 с.
2. Левитес Д. Г. Автодидактика. Теория и практика конструирования собственных технологий обучения / Д. Г. Левитес. – М. : Издательство московского психолого-социального института; Воронеж : Издательство НПО «МОДЭК», 2003. – 320 с.
3. Савенкова Л. О. Тренінг як засіб формування психолого-педагогічної компетентності викладачів / Л. О. Савенкова, Г. М. Романова // Тренінгові технології як засіб формування знанневих та практичних компетенцій : досвід факультетів і кафедр : зб. матеріалів наук.-метод. конф. 3-4 лютого 2009 р., у 2 т. – Т. 1. – К. : КНЕУ, 2009. – С. 154 – 163.
4. Сидоренко Е. В. Технологии создания тренинга. От замысла к результату / Е. В. Сидоренко. – СПб. : «Речь» ; ООО «Сидоренко и Ко», 2007. – 336 с.
5. Стрельников В. Ю. Теоретичні засади проектування професійно орієнтованої дидактичної системи підготовки бакалаврів економіки : дис. ... доктора пед наук : 13.00.04 / Віктор Юрійович Стрельников. – К., 2007. – 461 с.